ותרוייהו כר' יוחנן. במלתיה דר' יוחנן פליגי ועד שתמצא סברא להו מיהו רב יהודה סבר מלוי פגימתה דקאמר ר' יוחנן למהוי כי יתרא דהומי כמו יתר של קשת שהא כל פגימת הקשת מליאה עד היתר דהיינו חצי העיגול והמי לסוף שנעה הוא והכדעי סברי מלוי פגימה דקאמר ר' יוחנן עד דמהוי כי נפיא עגולה במילואתה: **וליברך הטוב והמטיב.** מדרב יהודה פריך נהי נמי דמשנעה ואילך ליכא למימר מחדש חדשים ליברך מיהא הטוב והמטיב שכל שעה הוא מטיב לו במילואתה תמיד שמוספת להאיר לעולם: **אמו כי חסר.** מי חשבינן לה רעה לגבן לברוכי דיין האמת דלמשוא את מליאתה טיבותא לברוכי הטוב והמטיב: **וליבריך לתרוייהו.** דיין האמת במסרוזה וטוב המטיב[2] במילואתה: **דסיינו אורחיה.** ככל חודש בריאת עולם כמנהגו היא ואין כאן דין פורענות במסרוזה ולא הטבתה לנו חסד במילואתה: **דיין.** אילו לא זכו למנוה אחרת אלא לזו שמקבלין פני שכינה פעם אחת במחדש כדאמרן בגמ': **אמר אביי.** הואיל ומקבל פני שכינה הוא מעומד בעי לברוכי מפני כבוד שכינה שהוא מקבל: **ספקידם.** מצוה שנוהגים להתנהג בהילוך תקופותיהם: **ששים ושמחים.** דכתיב (תהלים יט) ישיש כגבור: **פועלי אמת.** הן שאינם משנים את סדרם: **ולבנה אמר.** הקב"ה שתמחדש בכל חדש: **עטרת ספארה.** היא זו לעמוסי בטן שיגין הוא להם שאף הם שמוניים[3] להם עתידים להתחדש[3] בגלותן כמותה ולפאר יוצרם: **מלחמה של תורה.** הוריותיה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה לא כאדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות וברייתות הרבה כי מהיכן יתגלה הסוד אלא בבעל משניות הרבה שאם יצטרך לו טעם בכאן ילמדנו מתוך משנה אחרת או אם יקשה לו דבר על דבר יבין מתוך משניות הרבה שבידו הא מני פלוני היא ששמענוהו במקום אחר אומר כך: **לא שנו אלא שעות.** דמר סבר טעי אינם הכי ומר סבר לא טעי כולי האי: **אבל.** הנץ החמה שיגין מובהק הוא ואין לטעות בהנץ החמה בתוך שהיא זורחת: **ירידה לו.** שאם יורידהו היום לעין כל בושה היא לו: **לא ראו.** האחד מאלו את טעמן של אלו והרי הן במחלוקתן מהו: **וניפטריס מעיקרא.** משהוסיפו עד שבעים ואחד ומאלו למה אנו מחמירים הדבר לדון אלו כנגד אלו מי אית לן למהדורי בתר חובה: **כדי שלא יאמו מביא דין מעורבבים.** גנאי לב"ד שיאמו במחלוקת ואין יודעין לגמור את הדין: **וליפטריס מבי דינא קמא.** למה מוסיפין משנתאלקו הראשונים ידונו אלו כנגד אלו אם ראה א' מאלו את דברי אלו הרי טוב ואם לאו יפטרוהו: **קם דינא.** זקן דין זה ועמוק וקשה וצריך להמתין בו: **איפכא מיבעי ליה.** בדיני נפשות צריך לעיין יותר: **חכם דינא.** יפה העמדנו על בוריו ואין אחד ממנו צריך להפך ולהקדק בו ואין אומרים כן בדיני נפשות שאף משנמצאו אם ידקדק האחד וימצא לו זכות מחזירין את הדין: **אינו דומה כו'.** טוב הוא לו שיהא הוא מביאם עצמו ואל יאמר אחד מחזיריו קם דינא ותביאם מאחרים: **אגדול רמיא.** ולפי' דברים של שנה הוא אומרן:

פועלי אמת. פי' הקונטר' שאין משנין את סדרן ואינם דגרס פועל אמת ואתקנ"ה קמי שנאמת ובדין מיעטה ולהכי קאמר בתר הכי ולבנה אמר שתתחדש: **ורב** תבואות. משום דיוסף איקרי נכור שור כדכתיב (דברים ג) נכור שורו הדר לו ובעל שמועות הוא בעל מתן כדאמר (הוריות ד' יד.) הכל צריכין לגרי מיבעיא ואמרינן בשילהי הוריות (שם) דרב יוסף פיני: **העוסקים** ברזו של עולם. היינו דיני נפשות[3] אבל לא דיני ממונות והא דאמר (עירובין ד' סד.) שתה רביעית יין של יורה היינו הוראה לאיסור והיתר: **קש** דינא. פירוש ואין יכול לעמוד עליו:

הדרן עלך היו בודקין

מסורת הש"ס

א) [ג"ל תרוטה פי' עגולה כך גיר' המוס' בנטרות מד. ד"ה מיניין], ב) [עי' חוס' מגילה כא. ד"ה אילמלא], ג) רש"ל מ"ז, ד) [פסחים יב:], ה) [תוספ' פ"מן], ו) [ג"ל דינן אלו כנגד אלו עד שילאלן], ז) [כלומר נשאו ונתנו בו עד שנתברר לאור ערוך ערך זקן ת"], ח) [תוספתא פ"ז ע"ס], ט) [תענית עו:], י) לעיל כט., כ) [ג"ל והטוב והמטיב], ל) ג"ל לה.

תורה אור השלם

1. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
שמות יב ב
2. עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ:
שמות טו ב
3. כִּי בְּתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה לְּךָ מִלְחָמָה וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ: משלי כד ו
4. בְּאֵין אֲלָפִים אֲבוּס בָּר וְרַב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר:
משלי יד ד
5. אֶל לְמֶלְכִים לְמוּאֵל אֶל לְמֶלְכִים שְׁתוּ יָיִן וְלַרוֹזְנִים אַי שֵׁכָר:
משלי לא ד
6. יְהַלֶּלְךָ זָר וְלֹא פִיךָ נָכְרִי וְאַל שְׂפָתֶיךָ:
משלי כז ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואחד אומר בהנץ כל"ל ומיגא כמון נמתק: (ב) רש"י ד"ה עגולה וכו' להמחדש בגדולתן כמותה ולפאר: (ג) תוס' ד"ה העוסקים וכו' הייט דיני נפשות. ר"ב ע"פ ושלא חון נעשה שפיכת מות המתמורים כמדבר וכל לשון חון הוא חסרון ואבוד:

מוסף רש"י

אשר במאמרו ברא שחקים. שנאמר (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו (מחזי' מי' רב). שלא ישנו את הפקידים. שמש להאיר ביום וירח בלילה כמה שנאמר (בראשית א) את המאור הגדול וגו' (שם). פועלי אמת. הם שלא ישנו, ואני קונאתי פועל אמת, ואתקנ"ה קמי, שפעולתו אמת (שם). תפארת. היא זו ועטרת לעמוסי בטן, דקיימן טוב הוא להם לעתיד לבא דכתיב (ישעיה כד). ותפרה הלבנה וגו' שהיה אמרה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד (שם). שהיו עתידין להתחדש כמותה. כמו שהלבנה עתידה, והיה אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל) וכתיב (שופטים ה) ואהביו כצאת השמש בגבורתו (מחזי' שם). לא שנו אלא שעות. שהעידו על השעות, אבל אוליפו בפיהם שם הנץ החמה אין כאן טעות אלא כזב (פסחים יב:). בתוך הנץ. כשתמיל הנץ (שם). היו מכניסין אותן. לבעלי דינין (לעיל כט.).

הדרן עלך היו בודקין

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"י מהלכות ברכות הלכה יז סמג עשין מז [ובכ' אלפס עוד ברכות פ"ד דל"ר.]:
כה ב מיי' ומגא שם טוש"ע או"ח סימן תכו סעיף ב [ובכ' אלפס שם]:
כו ג מיי' שם הלכה טז טוש"ע שם סעיף ג [ובכ' אלפס שם]:
כז ד מיי' פ"ב מהלכות עדות הלכה ה סמג עשין קכו:
כח ה מיי' פ"י מהלכות סנהדרין הלכה ח סמג עשין צח:
ו [מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל' יג ש"ע י"ד סי' רמב סעי' יג בהגה]:
כט ז ח מיי' שם פ"ט הלכה ג:

רבינו חננאל

מלשון נפה. והיא עגולה במילואה. ואמרי' וליברך על הלבנה כשתתמלא הטוב והמטיב ודחינן אטו כשיחסר מברך עלה ברוך דיין האמת אלא כיון דאורחה היא לית בה ברכה. א"ר יוחנן כל המברך על החדש כאלו מקבל פני שכינה. שנאמר החודש הזה לכם וכתיב זה אלי ואנוהו וכי מברכין אין מברכין אלא מעומד. מרימר ומר זוטרא הוו מכתפי להו ומברכי ברכת החודש. בא"י אמ"ה אשר במאמרו ברא שחקים וברוחו פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם פועלי אמת שפעולתם אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על כבוד מלכותו. בא"י מחדש חדשים: **במי** אתה מוצא מלחמת התורה במי שכידו חבילות של משנה רב יוסף הוה קורא אנפשיה ורב תבואות בכח שור כדכתיב בכור שורו הדר לו וכיון ששמו יוסף ובידו הברייתות היה אומר אני בכחי מרבה תבואות כדגרס' הכל צריכין למרי חיטיא גמרא: **אחד** אומר בב' שעות ואחד אומר בג' שעות עדותן קיימת כו' א' אמר בה' ואחד אומר בד' עדותן בטלה. שבחמש חמה במזרח ובו' חמה במערב. ואין אדם טועה בזה. אמר רב שימי בר אשי לא שנו אלא שעות אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר ו' אחר הנץ החמה עדותן בטלה ולא אמרי' בגלויא הוה קאי וזהרורי בעלמא הוא דחזא: **היו** מכניסין השני ובודקין אותו נמצאו דבריהם מכוונים פותחין בזכות. אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות או א' מן התלמידים אמר יש לי ללמד עליו חובה משחקין אותו. אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין ומושיבין אותו עמהן ולא היה יורד משם כל היום אם אין ממש בדבריו אבל אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם.

אפילו אם הוא עצמו הנידון אמר יש לי ללמד זכות לעצמי שומעין לו ובלבד שיהא ממש בדבריו: **מתניתין** מצאו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין דינו למחר ומזדווגין זוגות וממעטין במאכל כו' ולמה אין שותין יין כל היום שנאמר ולרוזנים אי שכר העוסקים ברזי העולם אל ישתכרו. אם טעו סופרי הדיינין מזכירין אותן אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו עומדין על המנין י"ב מזכין ר"א מחייבין ר"א מזכין ואפילו כ"ב מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין כמה מוסיפין שנים שנים עד ע"א. ל"ו מזכין ול"ה מחייבין זכאי. ל"ו מחייבין ול"ה מזכין. דנין אלו כנגד אלו עד שיראה א' מן המחייבין דברי המזכין. לא ראו פאי. א"ר חייא פוטרין שאין הורגין ע"פ א' כדקיימא לן לא כהסייתך לטובה הטייתך לרעה. הטייתך לטובה ע"פ אחד. לרעה ע"פ ב' ומפני מה אין פוטרין אותו מעיקרא אלא מוסיפין כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין כלומר שלא יאמרו מחויב יצא ג) מחזירין אולי יזדמן להיות הרוב מזכין ואם לא נזדמן פוטרין אותו. תניא א"ר יוסי כשם שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד כך אין מוסיפין על ב"ד של עשרים ושלשה ומכי דינא קמא פוטרין אותו: **ת"ר** אומרים בדיני ממונות נזדקן הדרן ואין אומרים כד"נ נזדקן הדרן. מאי נזדקן הדרן קש דינא פי' כחש כמו זקן גדול נשאנו ונתננו בזה הדרן כמה ימים עד שנעשה זקן דיי כיון ג) שלא נתברר לנו זכות נחתכהו. אומרים כך בדיני ממונות ואין אומרים כך בדיני נפשות אלא כל מה שמאחרין בדיני נפשות הרי זה משובח. פי' חכם דינא נזדקן כלומר נשאנו בו ונתננו בו עד שנתברר כאור כדכתיב בישישים חכמה. ואסיק' מאי נזדקן הדרן חכם דינא. הגדול שבדיינים אומר נזדקן הדרן. אע"ג דמשבח נפשיה כל מילי עליה רמי: הדרן עלך היו בודקין

ג) [הנה בגמ' שלפנינו מתקיון דאפילו אומר כתוך הנץ בעוהון בטלה ואולי דגי' אחרת היה לו לרגיעו לו דע"ס נפל מדגריו וע"ס בזה]. ב) [אולי ג"ל מחויב יצא זכאי]. ג) [לפי' רבינו תמוה דמלי' מקשה הגמ' מיבעיא ליה ואולי דגי' אחרת היה לו בקוגיא וע"ש].

בית הסקילה היתה חוץ לשלש מחנות. היינו בירושלים לאיבא שלש מחנות ובמי דיינין שבכל עיר ועיר היתה בית הסקילה חוץ לעיר כדפי' הקונטרס והיינו משום דכל עיירות המוקפות חומה יש להן דין מחנה ישראל כדתנן בפרק קמא דכלים: **כי** היכי דלא לתחזו בית דין רוצחים. אמאי דמרחיקין רחוק מב"ד בית הסקילה יהיב טעמא כדפ"ה אבל חוץ לב"ד קרא קא דריש במתני' הוצא את המקלל והא דאמר בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף מד. ומה: וסס"ד) נערה המאורסה שאין לה פתח בית אב ועובד ע"ז בעיר שרובה נכרים סוקלין אותם על פתח בית דין שאני התם דכתיב שערין וכיון דלא אפשר מוקמינן אשער ב"ד והאי דלא יליף שאר נסקלין מהתם דנבעי שערין דדלמא הוו להו נערה המאורסה ועובד ע"ז שני כתובים הבאים כאחד ועוד הא כתיב הוצא כדתנן במתניתין:

ונאמר בפרים הנשרפים. תימה והא בקדשים דבר הלמד בהיקש אין חוזר ומלמד בגזרה שוה ואיכא למ"ד בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נ.) דבתר המלמד אזלינן כיון דמלמד קדש אע"ג דלמד חול והיא גופה תימה בפר העדה מנא לן כיון דפר כהן משיח לא גמר אלא מהיקישא דדשן ומאן דגמר בסוף איזהו מקומן (שם דף מז.) הימנו ודבר אחר א"ש דאגב דגמרינן ההוא מחנה שכתוב בו בהדיא גמרינן מיניה אחריני:

שכן אדם. דחוץ למחנה דשחוטי חוץ אאדם קאי כדפ"ה מיהו אע"ג דהיינו ודאי פשטיה דקרא מ"מ אם עמד בחוץ והכניס ידו לפנים ושחט או ששחט בסכין ארוכה שחיטתו כשירה כדאמרינן פרק שני לזבחים (דף לב.) ובריש חולין (דף ב:) ואם עמד בפנים והושיט ידו בחוץ ושחט בחוץ חייב דלאו בשחט תליא מילתא אלא בנכסה דקדשים דקיימא בחוץ: **פיגול.** הא דלא נקט נותר וטמא דלא חשיב אלא מידי דשייך בהוצאת מחנה מיהו קשה דלא משוב פסול יולא:

משה היכא הוה יתיב. וא"ת כל הני דפרים למה לי וי"ל דלא תימא מילף משחוטי חוץ דקדשים מקדשים:

לא

[ח] **נגמר** הדין [א]מוציאין אותו לסוקלו [ב]בית הסקילה היה חוץ לבית דין (ח) שנאמר [ג]הוצא את המקלל אחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו וסום רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אומר אחד יש ללמד [ד] עליו זכות הלה מניף בסודרין והסום רץ ומעמידין ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים ובלבד שיש ממש בדבריו: **גמ'** ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה ותו לא והא תניא בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות אין בדקאמרת והא דקתני הכי נפקא מינה דאי נפיק בי דינא ויתיב חוץ לשלש מחנות עבדינן בית הסקילה חוץ לב"ד כי היכי דלא מיתחזי ב"ד רוצחין א"נ כי היכי דתיהוי ליה הצלה מנהני מילי דת"ר הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ לג' מחנות אתה אומר חוץ לג' מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת נאמר כאן מחוץ למחנה ונאמר בפרים הנשרפין חוץ למחנה מה להלן [ג]חוץ לשלש מחנות אף כאן [ד]חוץ לשלש מחנות והתם מנלן [ה]דתנו רבנן [ב]והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות אתה אומר חוץ לשלש מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת כשהוא אומר [ג]אל מחוץ למחנה בפר העדה שאין ת"ל שהרי כבר נאמר [ג]ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון ליתן לו מחנה שניה וכשהוא אומר [ד]אל מחוץ למחנה בדשן שאין ת"ל שהרי כבר נאמר [ב]על שפך הדשן ישרף ליתן לו מחנה שלישית ולילף משחוטי חוץ מה להלן חוץ למחנה אחת אף כאן חוץ למחנה אחת מסתברא מפרים הנשרפין ה"ל למילף שכן הוצא אל מחוץ למחנה מכשיר ומכפר אדרבה משחוטי חוץ ה"ל למילף שכן אדם חוטא בנשמה פיגול [ה]מכשיר ממכשיר עדיף ליה רב פפא אמר משה היכא הוה יתיב במחנה לוייה ואמר ליה רחמנא [ו]הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ למחנה לוייה [ז]ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה ישראל האי מיבעי ליה לעשייה עשייה בהדיא כתיבא ובני

נגמר הדין. למוכה: **מוציאין אותו לסקלו.** אחידי דסקילה ריש"א דכולהו אלרגא מיתות היא מפרש מילי דידה בריש"א והלר מפרש שאלא בפירקין דלקמן כסדר: **חוץ לבית דין.** רחוק מבית דין קלת: **שנאמר הוצא.** אלמא לאו במקום הועד קטלוהו: **והסודרין בידו.** לקמיה מפרש למאי מיבעי: **והסום רחוק ממנו כדי שיהא.** אדם רוכב על סוס ונמשך על גד בית הסקילה שיהא קרוב לרדוף אחר הנסקלין ומגיל ומתרחק מזה שהסודרין בידו מלא עניני ובלבד שיוכל לרחוקו אם יגיע בסודרין: **אמר אחד.** מב"ד יש לי ללמד עליו זכות: **הלה.** העומד על הפתח ורוכב הסוס היה מכיר בו והוא רץ אחר המנהיגים ומעמידן עד שיחקרו ב"ד אם יהא טעם בדבריו של זה: **ובלבד שיהא ממש בדבריו.** קלת ראיה הדומה לזכות. ובגמרא[ד] פריך מנא ידעי הכי סוקלין אם יש ממש בדבריו והלא לא תלמידים הם: **גמ' ובית הסקילה חוץ לבית דין.** הוא דבעינן אבל חוץ לשלש מחנות לא בעינן: **חוץ לשלש מחנות.** בירושלים הוא דשייך למימר דאיכא עזרה מחנה שכינה והר הבית מחנה לוייה וכל העיר מחנה ישראל ובמתי דיינים שבכל עיר ועיר נמי הוי בית הסקילה חוץ לעיר דומיא דירושלים: ומשני **ג"מ.** מדתנן חוץ לבית דין: **דאי נפיק בי דינא.** וקבעי מקום הוועד שלהם חוץ לעיר כגון שתי סנהדראות קטנות שהיו בירושלים אחת על פתח העזרה ואחת יושב על פתח הר הבית וכן כל שאר עיירות אי קבעי מקומן חוץ לחומה עבדינן בית הסקילה חוץ לב"ד רחוק מהן: **כי היכי דלא ליתחזי בית דין רוצחין.** דגמרי הדבר דתנן (מכות דף ז.) סנהדרין ההורגת פעם אחת בשבוע נקראת חבלנית וכל שכן אם יהיה קרוב למקומן מיחזי מקום איבוד נפשות: **אי נמי.** לכך היו מרחיקין בית הסקילה כדי שתהא שהות לסקילה באורך הדרך ובתוך כך ימצא אחד ראיה של זכות וילילהו ויחזירוהו ותיהוי ליה הצלה: **מנא הני מילי.** דבית הסקילה חוץ לשלש מחנות: **פרים הנשרפים.** פר העלם דבר של איבור ופר כהן משיח שאינן נאכלין אלא נשרפין כדכתיב והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו': **שאין ת"ל.** אין אנו למידים ממנו כלום שהרי כבר נאמר כאשר שרף את הפר הראשון של משיח ובהכוא כבר נאמר[ה] אל מחוץ למחנה ומה בא זה ללמדנו אלא ליתן להם מחנה שניה: **וכשהוא אומר אל מחוץ למחנה.** בנו את אהרן בהוצאת הדשן של תפוח שעל המזבח החיצון שאין מלמדנו כלום שהרי כבר נאמר בפר כהן המשיח אלו[ו] שפך הדשן ישרף וכתיב בדידהו חוץ למחנה ממילא שמעינן דשפך הדשן חוץ למחנה הוא ומה נאמר כאן ליתן לכולם מחנה שלישית דעל כרחיך כולהו בחד דוכתא עביד להו: **ולילף.** מקלל מחוץ למחנה דשחוטי חוץ דהוי חוץ למחנה אחת דכתיב (ויקרא יז) ואל פתח אהל מועד לא הביאו: **שכן הוצא אל מחוץ מכשיר ומכפר.** סימן הוא שדומה מקלל לפרים נשרפין בכל אלה ולא לשחוטי חוץ: **הוצא.** במקלל ופרים נאמר הוצאה ולא בשחוטי חוץ. ונאמר בהן אל מחוץ למחנה ובשחוטי חוץ לא כתיב אלא אשר [ז]יזבח מחוץ. ומחוץ למחנה האמור בשניהם הכשר מצותן בכך ומחוץ למחנה האמור בשחוטי חוץ אין הכשירן אלא עבירה היא. ובמקלל ופרים מכפר הוצאתן כדאמרינן (לקמן דף מג.:) במתני' היום הזה אתה עבור כו' אבל שחוטי חוץ אינה כפרה אלא חטא: **שכן אדם.** מחוץ למחנה דמקלל באדם כתיב וכן האמור בשחוטי חוץ באדם השוחט קאי שלא ישחט מחוץ למחנה ומחוץ למחנה האמור בפרים אפר קאי ולאו באדם דלא כתיב יצא אלא והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה: **חוטא.** מקלל חוטא הוא ושוחט חוץ חוטא לאפוקי פר דלאו חוטא הוא: **בנשמה.** מחוץ למחנה של שניהם נטילת נשמה נאמר זה נקבל וזה שוחט אבל פר א[ח] שוחט ועומד: ליתנא אחריתא נטילת נשמה דשוחט חוץ היינו חיוב כרת שמתחייב בשחיטה זו: **פיגול.** מחוץ למחנה דשחוטי חוץ ומקלל אי אתה חוטא פיגול על יד אותו חוץ למחנה אבל פרים ראויין להתפגל על יד אותו חוץ למחנה אלא שחטו על מנת להקטיר אימוריהן בחוץ מתפגלין. וליתנא דקרא נקט דקרי חוץ למקומו פיגול כדאמרי' בזבחים (דף כח.) ואע"ג דליתנא דרבנן לא קרי פיגול אלא חוץ לזמנו: **מכשיר עדיף ליה.** למילף חוץ למחנה האמור בשני אלו כך היא חובתו וראויין ללמוד זה מזה ולא מחוץ למחנה דשחוטי חוץ שהוא אלא כדת וכמלוה: **רב פפא אמר.** מהכא נפקא לן בית סקילה חוץ לג' מחנות: **משה.** לוי היה ושרוי במחנה לוייה ואמר ליה רחמנא הוצא לו': **לעשייה.** לומר שכמו שנעשוו כך עשו:

ובני

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין הלכה ג סמג עשין לח:

ב ב מיי' שם ופי"ג הלכה ח סמג שם:

ג ומיי' פ"ז מהל' מעשה הקרבנות הל' ב):

ד ומיי' פ"ג מהל' פרה הלכה ח):

רבינו חננאל

פ"ו נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו כו'. ואקשי' וכי בית הסקילה חוץ לב"ד הוה והתניא בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות ושנינן אי מדמנא מילתא ונפק בי דינא חוץ לג' מחנות מרחקינן לבית הסקילה טפי חוץ (למחנות) [לב"ד] כי היכא דלא ליתחזי ב"ד רוצחים ומנא לן דבית הסקילה היה חוץ לג' מחנות דת"ר הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וכתיב בפרים הנשרפין אל מחוץ למחנה מה להלן חוץ לג' מחנות דכתיב בפר כהן משיח אל מחוץ למחנה ובפר העדה כתיב אל מחוץ למחנה וכתיב בדשן והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה הרי שלש מחנו' ולילף מקלל מפרי' הנשרפים מה להלן חוץ לג' מחנות אף כאן חוץ לג' מחנות. ואמרי' ולילף מקלל משוחט חוץ דכתיב ביה אשר ישחט אל מחוץ למחנה ואינו אלא מחוץ למחנה אחת ואמרינן מסתברא מפרים הנשרפין הוה לי' למילף שכן יש בהן הוצא אל מחוץ למחנה כשם שכתיב במקלל ובשוחט חוץ אין כתיב בו הוצא ועוד פר כהן משיח מכשירו לעבודה שאין חוטא מקריב לכפר הלא תראה ביום הכפורים חטאתו ואחר כך חטאת העם ומכפר חטאתו ומקלל מיתתו מכפרת כדכתיב ולארץ לא יכופר בדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו ומכשירו וי"א מדכתיב בפר העדה וסמכו זקני העדה את ידיהם ובמקלל כתיב וסמכו כל השומעים את ידיהם הנה זה מכשיר זה מכשיר והיא הסמיכ' וכן פר העדה מכפר וחיוב מיתת ב"ד מכפרין ודחינן אדרבה משוחט חוץ הוה ליה למילף שכן המקלל אדם והשוחט חוץ אדם כמותו לאפוקי פרים דבהמות נינהו וזה חוטא וזה חוטא והפרים לא חטאו. וזה נשמתו ניטלת המקלל וזה נשמתו ניטלת השוחט חוץ שהוא בכרת לאפוקי פרים שבשרם נשרף. וכן המקלל ושוחט חוץ אין בהן פיגול. ואסיק' מכשיר ממכשיר עדיף ליה ושאר השמועה

מסורת הש"ס

[ח] (לקמן נב.), [ב] (גי' סדר המשנה לי' ללמד), [ג] יומא סח. זבחים קה:, [ד] (לקמן מג.), [ה] (ויקרא ד), [ו] (ל"ל עלן), [ז] יומה מחוץ למחנה ומחוץ כל"ל רש"ל וע"ש, [ח] (ע"ש בתוס' בד"ה על פתח בתופן אחר),

---

תורה אור השלם

1. הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השומעים את ידיהם על ראשו ורגמו אתו כל העדה: ויקרא כד יד
2. והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה אל מקום טהור אל שפך הדשן ושרף אתו על עצים באש על שפך הדשן ישרף: ויקרא ד יב
3. והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אתו כאשר שרף את הפר הראשון חטאת הקהל הוא: ויקרא ד כא
4. ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור: ויקרא ו ד
5. וידבר משה אל בני ישראל ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה ורגמו אתו אבן ובני ישראל עשו כאשר צוה יי את משה: ויקרא כד כג

גליון הש"ס

גמ' מכשיר ממכשיר עדיף ליה. ע"ל דף נב ע"ח תוס' ד"ה שכן:

הגהות הב"ח

(ח) במשנה חוץ לב"ד רחוק מב"ד שנאמר הוצא וכו' אמר אחד:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) ר"ש"י ד"ה נגשמה וכו' אבל פר שוחט ועומד ל"ל שחוט ועומד:

מוסף רש"י

וכשהוא אומר אל מחוץ למחנה בדשן. בהוצאת דשן המזבח והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה, שאין ת"ל. אינו מלמד כלום, דהנא ידענא דאל מחוץ למחנה מוציאים אותו, דכתיב בפרים הנשרפים אל שפך הדשן וכתיב בהו מחוץ למחנה (יומא סח. וזבחים קה:).

ובני ישראל עשו. בהוא קרא כתיב והרי כלל את הכל למה לי ויוציאו שמע מינה למגייגא: **אלא מעתה.** דדרשת ויוציאו דרים נמי וירגמו כו': **אלא כסותו.** ערום ואע"ג דגבי לוותה כתיב ורגמו אותו דש"מ בלא כסותו אייתי דכתיב אחן לדרשה כתב נמי אותו. במקלל כתיב אחן ובמקושש כתיב [במדבר טו] אנשים: **והא האי חגא.** לעיל [מב:]: **נאמר קאמר.** מגזירה שוה דפרים יליף לה והיכי אמת רב פפא לאיפלוגי עליה דתנא: **והכי קאמר.** תנא דברייתא אילו לא נאמר כו' כלומר הא דיליף לה מגזירה שוה לאו דוקא אלא הכי קאמר אי נמי לא הוה נפיק ממשמעותא דקרא אכתי לא הוה יכילנא למימר חוץ למחנה אחת דמייתינא אלא מחנות מגזירה שוה דפרים והשתא אפילו גזירה שוה לא צריך: **הולא.** גרידא משמע הוציאו ממקומקם וכי הדר כתיב מחוץ למחנה לאפוקי ממחנה ישראל קאמר: **ההוא.** ובני ישראל: **מבעי ליה.** לסמיכה ולחייה דכתיבי בלוותה ולא מיפרשי בעשייה הדר סיים קרא ובני ישראל עשו אף סמיכה ודחייה. סמיכה וסמכו כל השומעים[ט] דחייה לאו הכא כתיבא אלא מסיני ירה ירה[ח] מכאן שאחד מן העדים בא ולוחמו ומפילו מגופה בית הסקילה לאחר דבית הסקילה גבוה שתי קומות[ט]: **לדידך.** דדרשת הוצאה באפי נפשיה ואל מחוץ למחנה באפי נפשה כל הוצאות דפרים הנשרפים מאי דרשת בהו: **שפטרף דעתו.** ולא ידאג[י]: **ויתמהמה.** בהריגתו: **ונשתתק.** נאלם: **מהו.** מי אמר אי לא אישתתק הוה ממש בדבריו ואריך לסתור את הדין ולהכיא דיינין אחרים: **מנפח רב ששת בידיה.** כלומר רוח הוא זה שאמרת כיון שנשתתק מה הועיל אי להכי אתית למיחש אפילו אחד בסוף העולם נמי אימא בכל היולאין ליהרג שמא יש אחד בסוף העולם שידע לו זכות: ופרכינן **מי דמי התם לא אמר הכא אמר: שיבא.** שהוצא דבריו וטעמו לאור: **תיבעי לך.** מי אמר זיכה דוקא או דילמא ר' יוסי אורחא דמילתא קאמר שאין דרך לתלמיד לומר יש לי ללמד זכות ומשתתק וכן מיתה דמסתתא מיד אומר לאיותיו ומיהו היכא דאיתרמי אימא דסגיא ליה נמי הכי: **ואפי' אפעם ראשונה ושניה.** נמי קאמר ובלבד שיש ממש בדבריו ואי ליכא ממש לא מהדרינא: **מנא ידעי.** אם יש ממש או לאו וכי שלוחים תלמידים בעינן שיהו סוקלין: **דמסרינן ליה.** מפעם שניה ואילך שני תלמידי חכמים ליל עמו: **מעיקרא.** בתחלת הליכתם ולא יחזירוהו אפילו פעם ראשונה אא"כ יש ממש בדבריו: **ואריך למימר.** נמי שעבר עבירה פלונית ביום פלוני ובשעה פלונית: **לפניו אין.** דמשמע בהליכתו: **מעיקרא לא.** ארבעים יום קודם: **יהרוג נקי.** רואה הוא נקי זה ואלו ליהרג שהרג במסתרים. ותשובה בעלמא הוא מפני האומות שקרוב למלכות היה והיו צריכים להשיב על כל ראיות של הכל שלהם: **זובח תודה יכבדנני.** מי שיהרוג תודה יכבדנני:

[1] ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה אלא מעתה [1] וירגמו אותו אבן מאי עבדי ליה ההוא מבעי ליה לכדתניא וירגמו אותו באבן [ט] אותו [א] ולא בכסותו אבן [2] שאם מת באבן אחת יצא ואצטריך למיכתב אבן ואיצטריך למיכתב [2] אבנים דאי כתב רחמנא אבן הוה אמינא היכא דלא מת בחדא לא ניתי אחריתי ומיקטליה כתב רחמנא אבנים ואי כתב רחמנא אבנים הוה אמינא מעיקרא נייתי תרתי כתב רחמנא אבן [3] והא האי תנא נאמר קאמר אילו לא נאמר קאמר וה"ק אילו לא נאמר קרא הייתי אומר גזירה שוה עכשיו שנאמר [3] קרא גזירה שוה לא צריך רב אשי אמר משה היכא הוה יתיב במחנה לוייה ואמר ליה רחמנא [3] הוצא את המקלל חוץ למחנה לוייה אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל ויוציאו את המקלל לעשייה בהדיא כתיב בהו ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה ההוא מיבעי ליה [ח] חד לסמיכה וחד לדחייה אמרו ליה רבנן לרב אשי לדידך כל הני הוציא דכתיבי בפרים הנשרפים מאי דרשת בהו קשיא: אחד עומד כו': אמר רב הונא פשיטא לי [4] אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן [7] משל צבור מ"ט דמדידיה לא אמרינן ליה זיל וליתיה וליקטול נפשיה בעי רב הונא סודר שמניפין בו וסוס שרץ ומעמידן משל מי הוא כיון דהצלה דידיה מדידיה הוא או דילמא כיון דבי דינא מחייבין למעבד בה הצלה מדידהו ותו הא דאמר ר' חייא בר רב אשי אמר רב חסדא [ט] היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו שנאמר [4] תנו שכר לאובד ויין למרי נפש ותניא נשים יקרות שבירושלים [ה] היו מתנדבות ומביאות אותן לא התנדבו נשים יקרות משל מי הא ודאי מסתברא [7] משל צבור כיון דכתיב תנו מדידהו בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק מהו [ו] מנפח רב ששת בידיה נשתתק אפילו אחד בסוף העולם נמי התם לא קאמר הכא קאמר מאי תא שמע דאמר רבי יוסי בר חנינא [ו] אחד מן התלמידים שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו זיכה אין לא [ט] זיכה [ח] לא זיכה פשיטא לי אמר תיבעי לך: אפילו הוא כו': ואפילו פעם ראשונה ושניה והתניא [ח] פעם ראשונה ושניה בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו מחזירין אותו מכאן ואילך אם יש ממש בדבריו מחזירין אותו אין ממש בדבריו אין מחזירין אותו אמר רב פפא תרגומה מפעם שניה ואילך מנא ידעי [ט] אמר אביי [2] דמסרינן ליה זוגא דרבנן אי איכא ממש בדבריו אין אי לא לא ולימסר ליה מעיקרא אגב דבעית לא מצי אמר כל מאי דאית ליה: **מתני'** מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יצא ליסקל [ל] וכרוז יוצא לפניו איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית ופלוני ופלוני עדיו כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו: **גמ'** אמר אביי [2] וצריך למימר ביום פלוני ובשעה פלונית ובמקום פלוני דילמא איכא דידעי ואתו ומזים להו: וכרוז יוצא לפניו: לפניו אין מעיקרא לא: [ט] והתניא בערב הפסח תלאוהו לישו [ט] והכרוז יוצא לפניו מ' יום קודם שהוא יוצא ליסקל על שכישף והסית והדיח את ישראל כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו ולא מצאו לו זכות ותלאוהו בערב פסח אמר עולא ותסברא בר הפוכי זכות הוא מסית הוא ורחמנא אמר [5] לא תחמול ולא תכסה עליו אלא שאני ישו [ט] דקרוב למלכות הוה: ת"ר חמשה תלמידים היו לו לישו [ט] מתאי נקאי נצר ובוני ותודה אתיוהו למתי אמר להו מתי יהרג הכתיב [6] מתי אבוא וארא פני אלוהים אמרו לו אין מתי יהרג דכתיב [7] מתי ימות ואבד שמו אתיוהו לנקאי אמר להו נקאי יהרג [8] הכתיב ונקי וצדיק אל תהרוג אמרו לו אין נקאי יהרג [9] דכתיב במסתרים יהרג נקי אתיהו לנצר אמר להו נצר יהרג [10] והכתיב ונצר משרשיו יפרה אמרו ליה אין נצר יהרג דכתיב [11] ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב אתיוהו לבוני אמר להו בוני יהרג [12] הכתיב בני בכורי ישראל אמרו ליה אין בוני יהרג [13] דכתיב הנה אנכי הורג את בנך בכורך אתיהו לתודה אמר להו תודה יהרג [14] הכתיב מזמור לתודה אמרו ליה אין תודה יהרג [15] דכתיב זובח תודה יכבדנני:

לא נייתי אחריני. והא דכתיב (דברים יז) יד העדים תהיה בו בראשונה וגו' ה"א דהני מילי היכא דאותה האבן קיימת אבל אם נאבדה או נפלה ליס ה"א דלא נייתי אחריני:

פשיטא אחד אבן. הא דלא חשיב פתילה שנשרף בה משום דאברייתא דלקמן (דף מה:) דקתני כולן נקברים עמו קאי והתם לא שייך למיתני פתילה שנזרקה לתוך פיו:

אל

מסורת הש"ס

א) [נקמן מה. ע"ש סוטה כג: ע"ש], ב) [נ"מ פא.], ג) [נ"מ פא. ע"ש ודוגמתו בר"ה לד.], ד) [עי' תוספות סוטה מ: ד"ה ואח"כ], ה) [שמות פ"כ], ו) [נ"ב קלד:], ז) לעיל לד., ח) [תוס' פ"ע], ט) [יומא פה:], י) מבאן עד סוף העמוד הושמט ע"י הגמורה ונוסף כאן ע"פ ויוליאה ר"פ וש"פ, כ) [נב"מ נוסף: הגולרן], ל) [ויקרא כד], מ) [שמות יט], נ) [נקמן מה.], ס) ר"א ויתמקמק בשרו, ע) מבאן עד סוף העמוד הושמט ע"י הגמורה ונוסף כאן מס"ש,

תורה אור השלם

1. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת הַמְקַלֵּל אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֶבֶן וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה:
ויקרא כד כג
2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:
במדבר טו לה
3. הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השומעים את ידיהם על ראשו ורגמו אתו כל העדה: ויקרא כד יד
4. תנו שכר לאובד ויין למרי נפש: משלי לא ו
5. דברים יג ט
6. תהילים מב ג
7. תהילים מא ו
8. שמות כג ז
9. תהילים י ח
10. ישעיה יא א
11. ישעיה יד יט,
12. שמות ד כב
13. שמות ד כג
14. תהילים ק א
15. תהילים נ כג

הגהות הב"ח

(א) גמ' ההוא מינגי ליה לסמיכ' ולדחיי' כל"ל ומיכנ מד ותיכנ ומד נמקר: (ב) שם לא זיכה לא לא זיכה פשיטא:

מוסף רש"י

מנפח רב ששת בידיה. דרך שחוק כאדם שמנפח קש מתחת ידיו ומשליכו לאחור, כלומר מה הרוח שהלך כך אנד טעמו כו' (רשב"ם ב"ב קלד). רואין אותו. לענין המיון (לעיל לד.). דמסרינן ליה זוגא דרבנן. שמלין אותו עד בית הסקילה ואם אמר יש לי ללמד זכות על עצמי ישמעו אלו אם יש ממש בדבריו אם לאו (יומא פה.).

עין משפט נר מצוה

ג א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל"א סמג עשין קכ:
ד ג מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה ג סמג עשין לא:
ה ד מיי' שם הלכה כ סמג שם:
ו ה ו מיי' שם הלכה ג:
ז ז מיי' שם פ"י הל"ג:
ח ח מיי' שם הלכה ד:
ט ט י כ ל מ מיי' שם פי"ג הל"א סמג שם:

רבינו חננאל

פשוטה היא רב אשי אמר משה רבינו היכן הוה יתיב במחנה לוייה ואמר הוצא את המקלל חוץ למחנה לוייה. אל מחוץ למחנה ישראל ויוציאו את המקלל לעשייה (ו) חד לסמיכה וחד לדחייה אמרו ליה רבנן הואיל ואתה מוציא הוצא לדרשה הני כולהו הוצא דכתיבי בפרים הנשרפין מאי דרשת בהו קשיא: **ואחד** עומד על פתח בית דין והסודרין בידו והסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו כו' אמר רב הונא פשיטא לי אחד אבן הנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו וכן סייף שנהרג בו וסודר שנחנק בו כולן משל צבור אלא סודר שמניפין בו וסוס שרץ בו משל מי כיון שב"ד חייבין לעשות לו הצלה משלהן עושין או דילמא כיון דהצלה דידיה היא מדידיה היא ולא איפשיטא: **אבל** קורט של לבונה שהיו משקין את היוצא ליהרג כדי שתטרף דעתו עליו נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות משלהן לא התנדבו משל מי. תרגמה רב רבאי מרוב (ז) מסתברא משל ציבור שנאמר תנו שכר לאובד: **א"ר** יוסי ב"ר חנינא אחד מן התלמידין שזיכה ומת רואין אותו כאילו הוא חי ועומד במקומו. אפילו אמר שיש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ד' וה' פעמים. ובלבד שיהא ממש בדבריו מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יוצא ליסקל והכרוז יוצא פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית וכו' אמר אביי וצריך

ל) [נראה דחסר בדברי רבינו ול"ל ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה ג"כ לעשייה וחד לסמיכה כו']

ז) עיין בתוספות רש גאון ד"ה ולפוס הכון פיוטפטא הוכלה וכי דתמלא כי הוא היה אחד מבנגן סבוכלה אשר הוסיף דנרמי נגמ':